

Kontaktiselvitykset: meningokokkitauti

*Pia Kivelä
/ Eeva Ruotsalainen
HUS Infektiosairauksien klinikka*

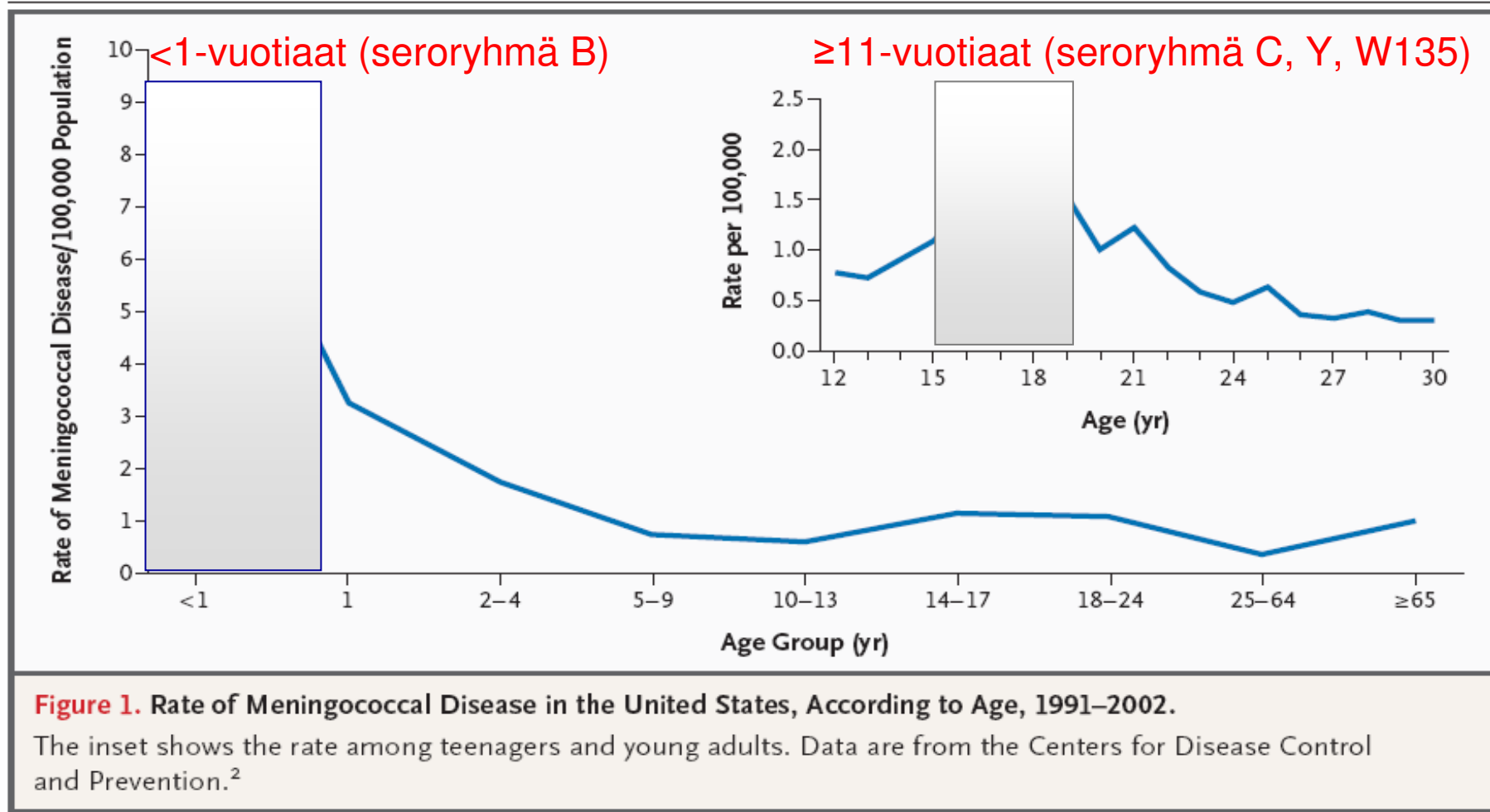
Meningokokkitaudin esiintyminen

- **13 seroryhmää**
  - tärkeimmät A, B, C, Y, W135 – invasiivinen taudinkuva
- **Seroryhmien esiintyvyys vaihtelee**
  - eri maanosissa ja maissa
  - eri ikäryhmissä
- **Afrikassa epideeminen**
  - meningiittivyöhyke Saharan eteläpuolella
  - seroryhmä A yleisin – myös C ja W135
  - epidemiat 5-10 vuoden välein
  - 1-3/2009 jopa 25 000 epäiltyä tai varmistettua tapausta

Meningokokkitaudin esiintyminen

- **Saudi-Arabiassa** hyperendeeminen
  - pyhiinvaeltajilla Mekassa
  - v. 2000-01 meningiittiepidemia (seroryhmä W135)

Meningokokkitauti ja ikäryhmät

Meningokokin tarttuminen (1)

- Ihminen on ainoa isäntä
- Meningokokki-kolonisaatio nielussa
  - **10 %:lla** oireeton nielukantajuus
  - kantajuuden kesto muutama kuukausi – jopa 21 kk
  - yleistä suljetuissa yhteisöissä, kuten armeijan kasarmimajoituksessa
  - murto-osalle kantajista kehittyy invasiivinen infektio

Meningokokin tarttuminen (2)

- **Pisaratartunta tai sylkikontakti**
    - suutelu tai yhteiset ruokailuvälineet
    - ei tartu aerosolina
  - **Riskitekijöistä tärkein**
    - läheinen kontakti invasiivista meningokokkitautia sairastavaan
- riski muuhun väestöön verrattuna **0.3-1 %** (300-1000 x)
- riski suurin ensimmäisten 7 vrk:n aikana
- riski <5-vuotiailla lapsilla selvästi suurempi

Meningokokkitaudin kliininen kuva (1)

- **Invasiivinen tauti**
  - sepsis ja/tai meningiitti
  - itämisaika 3-4 vrk (vaihteluväli 2-10 vrk)
  - komplikaatioina kuulovaurio tai neurologiset oireet
- **Kuolevuus noin 10 %**
  - sepsiksessä 15-80 %
  - meningiitissä 2 %

Meningokokkitauti Suomessa (1)

- 30-80 tapausta vuodessa
- Ilmaantuvuus 0.6-1.5/100 000
- Seroryhmä B yleisin
- Ei selkeää vuodenaikavaihtelua
- Suurin ilmaantuvuus
  - pienet lapset (<5v – v. 2008 7/29)
  - 15-19 -vuotiaat nuoret

Meningokokkitapaukset seroryhmittäin /THL 2008

vuosi	A-ryhmä	B-ryhmä	C-ryhmä	Y-ryhmä	W135-ryhmä	ei tietoa	yhteensä
1995	-	50	22	-	-	6	78
1996	-	59	15	3	-	2	79
1997	-	36	5	3	-	2	46
1998	-	44	7	2	-	1	54
1999	-	35	9	8	1	5	58
2000	-	30	11	2	3	2	48
2001	-	34	9	4	1	3	51
2002	-	36	6	4	1	2	49
2003	-	28	5	6	-	2	41
2004	-	29	5	4	2	4	44
2005	-	33	1	3	-	3	40
2006	-	38	5	1	-	1	45
2007	-	29	8	5	-	1	43
2008	-	19	8	2	-	-	29

1995-2008

70%

Meningokokkiepidemiat Suomessa

- Viimeinen valtakunnallinen epidemia v. 1973-75
  - seroryhmä A aiheuttajana
  - yli miljoona lasta ja nuorta aikuista rokotettiin
  - epidemia päättyi nopeasti
  - osittain rokotuksen ansiosta seroryhmä A on Suomesta hävinnyt
- Paikallisia epidemioita vuosittain
  - 3/07 kolme miestä sairastui Kangasalla (seroryhmä B, sama alatyyppe)
  - 2008 kaksi varusmiestä Kainuusta
- Suurin osa on yksittäisiä tapauksia (>95 %)

Meningokokkitapauksen määritelmiä (1)

Varma tapaus

Neisseria meningitidis osoitettu viljelyllä, PCR:llä tai antigeenitestillä

- 1) Normaalisti steriilistä paikasta, kuten
  - verestä
  - likvorista (selkäydinnesteestä)
  - nivel-, pleura- tai perikardiumnesteestä

- 2) Ihomuutoksesta (petekia tai purpura)

- 3) Silmän sidekalvolta (konjuktiviitti)

Meningokokkitapauksen määritelmiä (2)

Todennäköinen tapaus

- Värjäyksessä todetaan gramnegatiivisia diplokokkeja likvorista tai muusta normaalisti steriilistä nesteestä
- Meningokokkisepsikseen ja/tai -meningiittiin sopivat kliiniset oireet ja löydökset, mutta viljelyvastaus puuttuu (esim. korkeakuumeinen potilas, jolla petekioita)

Meningokokkitapauksen määritelmiä (3)

Primaaritapaus (indeksitapaus)

Ei tiedossa olevaa edeltävää lähikontaktia toiseen meningokokkitapaukseen 24 tunnin sisällä sairastumisesta.

Sekundaaritapaus

Ollut lähikontaktissa primaaritapaukseen ja

Oireet alkavat yli 24 tuntia primaaritapauksen sairastumisen jälkeen

Mikäli oireiden alkamisajan väli on alle 24 tuntia, luokitellaan myöhemmin sairastunutkin primaaritapaukseksi ("co-primary"). Tällä on merkitystä ilmaantuvuuden laskemisessa epidemiatilanteissa.

Meningokokkitapaus – toimenpiteet

1. Lähikontaktien seuranta ja neuvonta
2. Estolääkitys
3. Rokotus

1. Lähikontaktien seuranta ja neuvonta

- Lähikontakti invasiivista tautia sairastavaan tärkein riskitekijä (sairastumisriski 0,3-1%)
- Sairastumisriski suurin 7 vrk:n sisällä
- Ohjeet seurata oireita, yhteys lääkäriin
  - Kuume
  - Petekkiat
  - päänsärky

2. Estolääkitys

- Lähikontakti varmaan tai todennäköiseen meningokokkitapaukseen
- Mahd nopeasti, 24h kuluessa
  - Suurin hyöty 10-14vrk sisällä
  - hyötyä vielä ad 4 vkoa indeksitapauksen sairastumisesta
  - NNT 1/200
- Ei nieluviiljelyitä
- Kuuluu terveystakeskukselle
- Lähiomaisille suoraan sairaalasta

Suuri riski: Estolääkitystä suositellaan (lähikontakti sairastuneeseen 7 vrk aikana ennen tämän oireiden alkua)

- Saman perheen/kotitalouden jäsenet*
- Nukkuu tai aterioi säännöllisesti samassa tilassa sairastuneen kanssa*
- Poika- tai tyttöystävä*
- Suora altistuminen sairastuneen suu/nielueritteelle (suutelu)*
- Sama päivähoitoryhmä
- Terveystenhoitohenkilökunnalle vain, jos suojaamaton altistuminen sairastuneen suu/nielueritteelle
  - suusta suuhun elvytys
  - intubaatio
  - hengitysteiden liman imeminen
  - nenänielun tutkiminen
  - potilaan yskiminen/aivastaminen kasvoille

*Meningokokkikonjuktiviittiin sairastuneen potilaan ne lähikontaktit, joille suositellaan estolääkitystä.

Pieni riski: Estolääkitystä **ei suositella**

- Muu toistuva kontakti kuin lähikontakti (esim. koulu- tai työtoveri)
  - Matkustaminen samassa liikennevälineessä
  - Muu epäsuora satunnainen/yksittäinen altistuminen sairastuneen suu/nielueritteelle
    - juominen samasta lasista
    - samojen ruokailuvälineiden tai savukkeiden käyttö
  - Epäsuora kontakti: yhteydessä vain lähikontaktiin, mutta ei itse potilaaseen
  - Terveystenhoitohenkilökunta, joka ei ole ollut suorassa kontaktissa potilaan suu/nielueritteiden kanssa
-

Lääke/ikä	Annos	Kesto	Teho (%)	Huomattavaa
Siprofloksasiini			91-100	
2-4 -vuotiaat	125 mg p.o.*	Kerta-annos		
5-12 -vuotiaat	250 mg p.o.*	Kerta-annos		
>12-vuotiaat	750 mg p.o.	Kerta-annos		Ei suositella raskaana oleville tai imetyksen aikana
Atsitromysiini			93	
≤12-vuotiaat	10 mg/kg p.o.	Kerta-annos		
>12-vuotiaat	500 mg p.o.	Kerta-annos		
Keftriaksoni			98	
≤12-vuotiaat	125 mg i.m.	Kerta-annos		
>12-vuotiaat	250 mg i.m.	Kerta-annos		
Rifampisiini			81-98	
≤1-vuotiaat	5 mg/kg 12 h välein p.o.	2 vrk		
1-12 -vuotiaat	10 mg/kg 12 h välein p.o.	2 vrk		Maksimiannos 600 mg/vrk
>12-vuotiaat	600 mg x 2 p.o.	2 vrk		Ei suositella raskaana oleville tai imetyksen aikana

Vaikka muu kuin topikaalinen fluorokinolonihoido on lapsilla edelleen vasta-aiheinen, voidaan meningokokkiestolääkitys kerta-annoksena antaa yli 2-vuotiaille.

Estolääkitys potilaalle

- Penisilliini ei luotettavasti poista nielukantajuutta - estolääkitys on aiheellinen myös jos meningokokki-infektio on hoidettu penisilliinillä.
- Näyttö kefotaksiimin tehosta nielukantajuuden eradikaatiossa puuttuu.
- Jos taudin hoitona on käytetty keftriaksonia, ei muuta estolääkitystä tarvita.

Potilaan eristys sairaalassa

Meningokokkipotilaan pisaraeristys

- 24 tuntia antibioottilhoidon aloituksesta

3. Rokotus

- Mikäli taudin aiheuttanut kanta on ehkäistävissä rokotteella, yksittäisten meningokokkitapausten yhteydessä rokotus annetaan samoille henkilöille kuin estolääkityskin (lukuun ottamatta terveydenhoitohenkilökuntaa, joille riittää pelkkä estolääkitys).
- Rokottamista suositellaan lähikontakteille 4 viikkoon asti indeksitapauksen sairastumisesta.

Tautiryöpäät / epidemiat

- Estolääkitys
- Rokotus

Seuraavat tekijät vaikuttavat oleellisesti päätöksentekoon:

- Taudin ilmaantuvuus yhteisössä tai väestössä?
- Ovatko tautitapaukset mikrobiologisesti varmistettuja?
- Ovatko eristetyt kannat samoja sero/alatyyppejä?
- Seroryhmä; onko ehkäistävissä rokotteella?
- Onko tapauksilla jokin yhdistävä tekijä?
- Sairauden herättämä yleinen huolestuneisuus (esim. kuolemantapaus)?
- Käytettävissä olevat resurssit?
- Onko selkeästi määritettävissä väestöryhmä, johon toimet voidaan kohdistaa?

Tautiryppäät/epidemiat

Yhteisön sisäinen epidemia

(esim. koulu)

- useampia kuin kaksi varmaa tai todennäköistä primaaritautitapausta <3 kk aikana
- ilmaantuvuus yhteisössä ylittää 10/100 000
- sekundaaritapauksia ei huomioida
- Usein tarkemmalla haastattelulla näennäisesti erillisten tapausten välillä löytyy yhdistävä tekijä

Tautiryppäät/epidemiat

Alueellinen epidemia (esim. kunta)

- 1) useampia kuin kaksi varmaa tai todennäköistä tautitapausta <3 kk aikana samalla maantieteellisellä alueella
-ilmaantuvuus alueella ylittää 10/100 000
- 2) tapaukset eivät ole toistensa lähikontakteja
- 3) tapauksilla ei ole yhteyttä keskenään muun yhteisön välityksellä

Alueellinen ja yhteisön sisäinen epidemia
Voit esiintyä samanaikaisesti

Toimenpiteet tautiryssä/epidemiassa

- Estolääkitys annetaan sairastuneiden lähikontakteille edellä kuvattujen periaatteiden mukaan kuten yksittäisen tapauksen yhteydessä.
- **Jos päiväkodissa tai koulussa todetaan kaksi tai useampia varmaa tai todennäköistä tapausta, annetaan estolääkitys kaikille lapsille ja henkilökunnalle.**
- Laajempaan väestön massakemoprofylaksiin on harvoin perusteita.

Rokotusten kohderyhmät epidemian aikana

- Kohderyhmänä epidemiayhteisö
  - esim. koulun tai päiväkodin oppilaat/hoitolapset ja henkilökunta
- Kohderyhmänä alueellisessa epidemiassa
  - pienin maantieteellinen alue, joka käsittää kaikki sairastuneet
  - kaupunki/kaupunginosa/maakunta
  - rokotettava ikäryhmä määräytyy epidemiatilanteen perusteella

Tautirypäät/epidemiat – toimenpiteet

Epidemiatilanteessa rokotuksen kohderyhmä määräytyy epidemiologisten selvitysten perusteella. Rokotuksista konsultoidaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tartuntatautiseurannan ja -torjunnan osastoa, puh. 020 610 8557:

Mikäli terveydenhuollon yksikössä syntyy epäily epidemiasta tai pienemmästä tautirypästä, on syytä neuvotella välittömästi jatkotoimenpiteistä (estolääkitys, rokotus, jatkoselvitykset) sairaanhoitopiirin infektiolääkärin ja THL:n tartuntatautiseurannan ja -torjunnan osaston kanssa (puh. 020 610 8557).

Rokotteet Suomessa

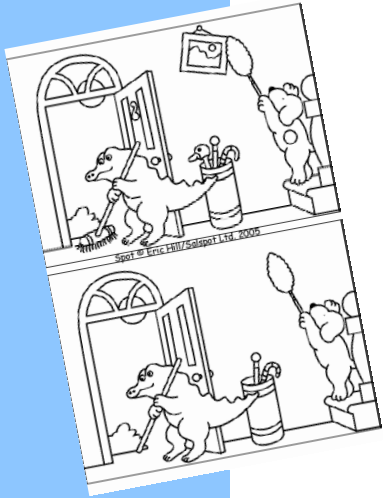
- **Nelivalenttinen meningokokkipolysakkaridirokote (Mencevax ACWY Novum)**
  - antaa suojan seroryhmien A, C, W₁₃₅ ja Y meningokokkeja vastaan yli 2-vuotiaille.
  - Kliinisestä suojatehosta seroryhmiä W₁₃₅ ja Y vastaan on vain niukasti tietoa.
  - Suojateho saavutetaan 10-14 vrk kuluttua rokottamisesta ja sen kesto on yli 3-vuotiailla noin 3 vuotta.

Rokotteet Suomessa

- **Yksivalenttinen meningokokkikonjugaattirokote (NeisVac-C)**
  - antaa suojan seroryhmän C meningokokkeja vastaan yli 2-kuukauden ikäisille.
  - Pienille lapsille immunogeenisempi kuin nelivalenttinen rokote.

Meningokokkirokotteiden hankkiminen:

- Tämän ohjeen mukaisesti rokotettaville tarvittavat rokotteet voi tilata maksutta THL:n rokotelähettämöstä, Mannerheimintie 166, 00300 Helsinki, puh. 020 610 8333, fax. 020 610 8551. Mikäli kysymyksessä on yksittäisiä lähikontakteja laajempi rokottaminen, rokotusten laajuudesta on sovittava tartuntatautiseurannan ja -torjunnan osaston tartuntatautilääkärin kanssa (puh. 020 610 8557) ennen rokotetilauksen tekemistä.
- Kumpaakin meningokokkirokotetta voi ostaa myös reseptillä apteekista. Ne on tarkoitettu ennen kaikkea endeemisille alueille matkustaville, jotka eivät ole oikeutettuja maksuttomiin rokotuksiin.

5 tärkeintä eroavaisuutta

vuoden 2005 ohjeeseen

- Konjunktiviitti = ”invasiivinen” tapaus
- Estolääkitys: nenänielun tutkiminen
- Ei estolääkitystä
  - Epäsuora yksittäinen altistuminen suu/nielueritteelle
  - Matkustaminen samassa liikennevälineessä
- Estolääkitys
  - Ciprofloksasiinia lapsille
  - Atsitromysiini
  - Rifampisiini
- Rokotus lähikontakteille myös yksittäisten tapausten yhteydessä